

Lecture for Every One (the book) – Sarah Vanhee

ESSAY 04.01.2021
Leestijd 7 — 10 minuten

Sarah Vanhee maakte van haar spraakmakende infiltratie-lezingenreeks *Lecture for Every One* een boek. De tekst van de performance, foto's, getuigenissen en essays zijn erin geschikt volgens een cyclische logica.

#162
01.12.2020 — 14.03.2021

Esther Tuijpen
Esther Tuijpen is theaterwetenschapper.

Een vrouw komt een vergaderzaal binnen. Ze zegt dat ze vijftien minuten het woord zal nemen. Ze vertelt verhalen, stelt vragen en deelt woorden. Daarna vertrekt ze, zonder afscheid. Dit is het bedrieglijk simpele script van *Lecture for Every One* waarmee Sarah Vanhee tussen 2013 en 2018 meer dan driehonderd verschillende bijeenkomsten infiltreerde. Als ongenode gast zocht Vanhee (of één van haar zestien collega-performers) toegang tot de afgesloten en semipublieke ruimtes van een stad, waar mensen samenkwamen omwille van uiteenlopende redenen: een teamvergadering in een bedrijf, een bijeenkomst van een raad van bestuur, een taalles, een wijkcentrum, een kerkgemeenschap, een pensioenfeestje, een lunch van een societyclub enz. Telkens wist één contactpersoon van haar komst, voor de anderen was de lezing een verrassing.

Met *Lecture for Every One* onderzocht Vanhee het politieke potentieel van plekken waar mensen samenkwamen. In de nieuwe publicatie rond dit project wordt de tekst van de lezing en alle informatie rond het project gebundeld en voor het eerst beschikbaar gemaakt voor een groter publiek. Het is een tegelijk poëtische en activistische zoektocht naar een gemeenschappelijke taal en naar manieren om de relatie tussen kunst en realiteit te (her)denken.

WEEFSEL

Hoe samen leven? Hoe ons verhouden tot de netwerken en instituten die ons leven bepalen en die we zelf mee vorm geven? Wat verbindt ons als mensen? Dit zijn de vragen die Sarah Vanhee zich stelt in *Lecture for Every One (LFEO)*. De tekst is hybride: een verzameling van korte verhalende stukken, retorische vragen en poëtische passages. Het is een tekst die woorden cadeau geeft aan haar toehoorders. Woorden die volgens Vanhee te vaak gerecupereerd en misbruikt worden door de politiek, media en reclame, maar die we niettemin delen. Vrijheid, zorg, liefde, macht. De performer van *LFEO* injecteert haar woorden in de ruimte waar ze binnendringt. Ze laat ze er achter om afgewezen of aanvaard te worden, om op een nieuwe manier deel te worden van de textuur van de ruimte en van het leven van iedere individuele toehoorder. *Lecture for Every One* geeft ook tijd cadeau. Het is een soort pauze in het dwingend ritme van de werkdag, een ritme dat aangegeven wordt door een economisch systeem gebaseerd op principes als eeuwigdurende groei, productiviteit en efficiëntie.

Vanhee ging voor *LFEO* bewust op zoek naar een publiek dat niet om haar aanwezigheid gevraagd had. In die zin stelt de performance een intrusief gebaar door binnen te dringen in de knooppunten van de diverse netwerken waarin het leven van een stad zich voortbeweegt. Co-directeur van het Kunstenfestivaldesarts Daniel Blanga-Gubbay heeft het in het boek over 'a broken bone that you insert in the body of the present,' een gebroken bot dat ingebracht wordt in het lichaam en daar op onvoorziene manieren met het weefsel vergroeit. Het is een beeld dat hij leent van dichter Anne Michaels om te beschrijven hoe fictie zich kan verhouden tot de realiteit. Niet als iets dat er los van staat, maar als een *tool* die de realiteit kan veranderen. Het mantra van *LFEO* is de zin 'we are before,' waarmee Vanhee de potentialiteit van ieder moment wil benadrukken. We zijn altijd in een moment 'ervoor': 'before you push the button, before the war starts, before you kiss, before you really decide.' *LFEO* wil ook zo een moment zijn, een opening in het weefsel van de realiteit waarbinnen iets nieuws kan gebeuren.

'O'

De eerste pagina's van het boek tonen foto's van verschillende locaties waar *LFEO* tijdens de afgelopen jaren gebracht werd. Lege vergaderzalen, koffieruimtes, klaslokalen en auditoria gevuld met lege stoelen en tafels. Het is een banale maar herkenbare scenografie die veel levens met elkaar verbindt. In een correspondentie met filmmaker Sarah Vanagt benadrukt Vanhee dat de 'O' uit *LFEO* voor haar heel belangrijk is. Het is de 'O' van de ovale vergadertafel, maar ook de 'O' van het lege centrum. Als performer probeert Vanhee eveneens zo onopvallend mogelijk te zijn. Ze heeft het over een 'fragiele' aanwezigheid. De performer in *LFEO* is een medium dat iets doorgeeft, dat zich aanpast aan de mensen in de ruimte waar ze zich bevindt, 'in part intuitively, in part empathically, in part performatively.'

Lecture for Every One speelt zo met de performativiteit van een soort uitgestelde betekenisgeving: het centrum van de tekst verschuift bij iedere performance en kan voor iedereen ergens anders liggen. Deze performativiteit van de 'O' en van het 'lege centrum' zit ook in de structuur van de publicatie. Kunstenaar Ilse Ghekier die Sarah Vanhee adviseerde tijdens het samenstellen van het materiaal, heeft het in haar voorwoord over de 'cyclische logica' van het boek. In het midden bevindt zich de lezing als het centrum waarrond al het andere materiaal zich ontvouwt: foto's, getuigenissen van toehoorders en medewerkers, logistieke info, essays en gesprekken. Op die manier wordt het leven van de performance zelf weerspiegeld, dat vooral plaatsvindt in de vele rimpelingen en echo's die het veroorzaakt. Hoewel het boek niet per se lineair gelezen moet worden, is het daarom misschien fijn om dat wel te doen en om een deel van (of alle) fragmenten eerst te lezen zonder de brontekst te kennen. '[L]ike circling the source while discovering the surrounding landscape,' zoals Ghekier die het beschrijft.

Op deze manier ontstaat ook een beeld van de esthetische ervaring van de performance zelf. Wanneer hen gevraagd wordt wat ze zich herinneren van de lezing, zeggen veel getuigen dat vooral de pauzes in de tekst hen zijn bijgebleven. 'The silences, the gaze, the rhythm,' zegt een van hen. Er wordt in het boek in opvallend spirituele bewoordingen over de performance gesproken. Veel getuigen hebben het over een sterke ervaring van 'presence' die tegelijk indringend en zacht is. Anderen spreken over een soort meditatieve concentratie en kalme. Sommigen zijn gefrustreerd of geïrriteerd. De vele reacties van getuigen die in het boek zijn opgenomen vergroten het aura rond de performance die voor de lezer natuurlijk ontoegankelijk blijft. Je kan je daarbij afvragen of er geen paradox schuilt in het idee van het 'lege centrum' dat tegelijkertijd zo aanwezig is en zoveel gewicht krijgt. Toch gaat het om een bescheiden aanwezigheid. Wat in het boek overblijft van de performance is bijvoorbeeld de poëzie van een stilte, een blik, de atmosfeer van een ruimte.

DE PERFORMER ALS PARRHESIASTES

Een belangrijke rode draad doorheen het boek is het begrip *parrhesia*, het Griekse woord voor vrij of vrijmoedig spreken. Het begrip heeft haar wortels in het Cynisme, een filosofische stroming uit het Hellenisme die een streng ascetische levenswijze voorschreef. Vooral de teksten van Michel Foucault over *parrhesia* zijn voor Vanhee van belang geweest tijdens het schrijven van *Lecture for Every One*. De *parrhesiastes*, zegt Foucault, is iemand die de waarheid spreekt met risico voor de eigen veiligheid. Er is immers pas sprake van *parrhesia* wanneer iemand de waarheid spreekt tegen een hogere macht en daardoor in een kwetsbare positie zit. *Parrhesia* heeft in die zin ook te maken met de relatie tussen het individu en diverse machtsinstituten die Foucault in verschillende maatschappelijke domeinen onderzocht (zoals het gevangeniswezen of de psychiatrie). Vanhee neemt in *LFEO* de kwetsbare positie in van de *parrhesiastes* wanneer ze haar publiek wijst op de maakbaarheid van de instituten en systemen waarin ze werken en waarin zij als performer toegang krijgt om te spreken: 'There would be no system without us. I don't see a system here. I see us,' schrijft ze.

Parrhesia was ook een fundament van de Griekse democratie. Iedereen die toegang had tot de agora (met uitzondering dus van vrouwen en slaven) had het recht om vrijuit te spreken. Het roept de vraag op wat de rol is van *parrhesia* in onze hedendaagse democratie. Wie is vandaag de *parrhesiastes* en waar mag hij/zij die spreken? Zoals Vanhee opmerkt, verandert dit doorheen de tijd. *Telling truth to power* kreeg de afgelopen jaren onder andere vorm in bewegingen als #MeToo en Youth for Climate, waarin vooral (jonge) vrouwen het woord namen. 'Today's *parrhesiastes* is a woman,' schrijft Vanhee (in 2019). Vandaag zouden we bijvoorbeeld ook nog aan de Black Lives Matter beweging kunnen denken. Het valt in die zin op dat alle performers van *LFEO* jonge, witte, slanke vrouwen zijn. In het boek wordt dan ook terecht de vraag gesteld of een ander soort lichaam hetzelfde recht van spreken zou krijgen en welke gevaren het spreken inhoudt voor verschillende lichamen. Met welk risico spreekt bijvoorbeeld het zwarte lichaam, het transseksuele lichaam, het ongedocumenteerde lichaam?

POËSIS VS PRAXIS: LFEO ALS POLITIEKE ACTIE

Een andere vraag die het boek aanraakt, is of er nog plaats is voor *parrhesia* in onze hedendaagse politieke agora. De getuigenissen bij een performance van *LFEO* in de gemeenteraad van Molenbeek, waar de tekst op weinig aandacht kon rekenen en de performer uiteindelijk onderbroken werd, doet vermoeden van niet. Een aantal negatieve ervaringen in dit soort contexten deed Vanhee besluiten dat een gemeenteraad geen goede plek was voor *LFEO*: te weinig open, te weinig ontvankelijk voor nieuwe ideeën. Het heeft misschien te maken met het soort van politieke actie dat *LFEO* is. Voor socioloog en performancewetenschapper Gurur Ertem raakt Vanhees performance aan de relatie tussen *poësis* (datgene wat tastbaar en duurzaam is zoals kunst, taal, gebouwen, instituten, enz.) en *praxis* (een actie of handeling). Ze verwijst daarvoor naar Hannah Arendt voor wie een politieke handeling verwant is aan performance. Daarmee bedoelt Arendt dat een politieke actie een handeling is zonder vooraf bepaalde doelmatigheid. Het is een handeling waarvan nog niet duidelijk is of en op welke manier ze deel zal worden van onze gedeelde, tastbare werkelijkheid (van *poësis*). *LFEO* vertrekt volgens Ertem vanuit deze onzekerheid en staat in die zin als handeling haaks op onze hedendaagse politieke organen waar de meeste beslissingen al op voorhand vastliggen en waar interventies zelden echte veranderingen teweegbrengen.

LFEO 20

Het spanningsveld tussen *poësis* en *praxis* is ook voelbaar in de gesprekken die Vanhee had met organisatoren die een reeks performances van *LFEO* ondersteunden (CAMPO, KFDA, Santarcangelo Festival en Kunsthal Extra City). De toegankelijkheid van het theater als een publiek instituut dat een relatie aangaat met de buitenwereld is vandaag voor veel instellingen een belangrijk vraagstuk. Hoe kan het theater de haar omringende gemeenschappen aanspreken en er ook een impact hebben? Hoe kan het haar publiek verbreden? *LFEO* sluit ergens aan bij deze vragen, maar gaat ook een stap verder en tast daarmee de grenzen af van het hedendaagse discours rond publieksparticipatie en het theater in de openbare ruimte. De performance zoekt niet alleen de (semi-)openbare ruimte op als locatie; het is een ongevraagde, indringende, soms storende geste. Uit de gesprekken met de organisatoren wordt duidelijk hoe ze daarvoor een geheel nieuwe werkwijze moesten uitdenken: er moest een nieuw publiek gevonden worden in andere netwerken van de stad, er moest anders gecommuniceerd worden (omwille van de onzichtbaarheid van het project), er konden geen tickets verkocht worden. Het zal interessant zijn om te volgen hoe *LFEO* verder evolueert zowel binnen als buiten de muren van de kunstinstellingen.

In het kader van News from Home, het herfstprogramma van Kunstenfestivaldesarts kreeg *LFEO* alvast een tweede leven. Samen met tien Brusselse jongeren maakte Vanhee *Lecture for Every One 20*, een nieuwe 'lezing voor ieder-één' waarin een jonge generatie het woord neemt over de thema's die hen bezig houden (klimaatopwarming, identiteit, politiegeweld, enz.). Net als de Vanhees gaan ze op zoek naar een connectie met hun luisteraars,* en naar een taal die we delen. Hiermee keert het project enerzijds terug naar de stad en het festival waar het in 2013 begon en neemt het anderzijds een volgende stap in een steeds verder groeiend netwerk, een nieuwe opening waarin iets kan gebeuren.

*Door de maatregelen ten gevolge van de corona-pandemie konden de jongeren geen interventies houden op bijeenkomsten. Een video-opname van *Lecture for Everyone 20* is te bekijken via de website van KFDA.

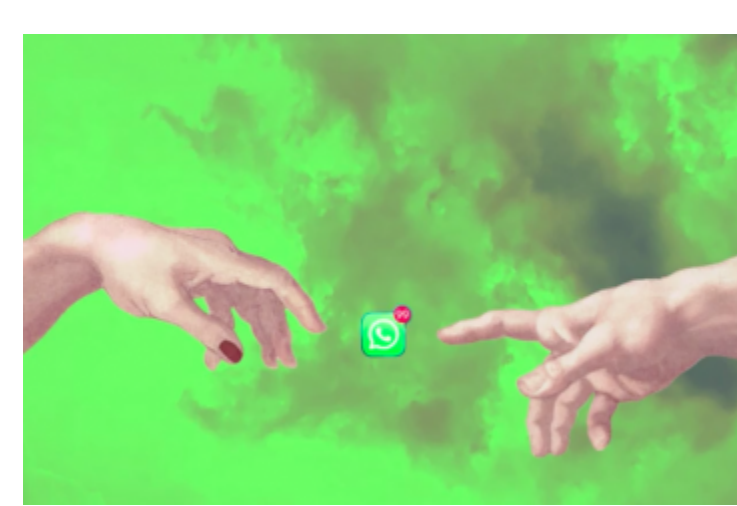
KRIJG JE GRAAG DRIEMAANDELIJKS ENKELE LONGREADS IN JOUW BRIEVENBUS? NEEM DAN [EEN ABONNEMENT](#).

REGELMATIG ONZE NIEUWSTE ARTIKELS IN JOUW INBOX? SCHRIJF JE IN OP ONZE NIEUWSBRIEF.

e-mail

JE LEEST ONZE ARTIKELS GRATIS OMDAT WE GELOVEN IN VRIJE, KWALITATIEVE, INCLUSIEVE KUNSTKRITIEK. ALS WE DAT WILLEN BLIJVEN ENKELE TOEKOMST, HEBBEN WE OOK JOUW STEUN NODIG! [STUUN ETCETERA](#).

RECENT VERSCHENEN

WATCHAPP #1 en #2:
Emmi en Leo (SkaGeN & De Studio)

Jasper Delva

De bestorming van het Capitool: wat beter had gekund

Milo Rau